

GRĀMATVEDĪBAS DATORPROGRAMMU normatīvais regulējums Latvijā un ārvalstīs

Ikviens praktizējošs grāmatvedis piekritīs, ka grāmatvedības datorprogrammas ir būtisks atbalsts ikdienas darbā un bez tām nav iedomājama neviena mūsdienu uzņēmuma grāmatvedības uzskaitē. Tomēr, kā jau ikvienā dzīves jomā, īpaši svarīgi ir saprast, kādas prasības konkrētam procesam un objektam tiek izvirzītas, kādas ir tiesības, pienākumi un atbildība. Ņemot vērā, ka grāmatvedības nozare ir uzskatāma par valstiski nozīmīgu nozari, kas veic visas nepieciešamās darbības korektu finanšu datu sagatavošanai, nodokļu pareizai aprēķināšanai, kā arī virkni citu darbību, autora ieskatos īpaši svarīgi ir tas, ka viens no grāmatveža galvenajiem darba «instrumentiem» — grāmatvedības datorprogramma — atbilst normatīvo aktu prasībām.

Šajā jomā jau ir saskatāmi būtiski uzlabojumi, proti, 22.12.2021. MK noteikumos Nr. 877 «Grāmatvedības kārtošanas noteikumi», turpmāk tekstā — «Grāmatvedības kārtošanas noteikumi», grāmatvedības datorprogrammu vispārējām un tehniskajām prasībām ir atvēlēta atsevišķa nodaļa (7. nodaļa).

«Grāmatvedības kārtošanas noteikumu» izstrādes laikā īpaši karstas diskusijas valstiskā līmenī ir izraisījis Latvijas Republikas Ārpakalpojuma grāmatvežu asociācijas pārstāvju (LRĀGA) Finanšu ministrijas darba grupā virzītais priekšlikums par grāmatvedības datorprogrammu izstrādātāju atbildību, kas būtu iekļaujams «Grāmatvedības kārtošanas no-

teikumu» 7. nodaļā. Ņemot vērā grāmatvežu sabiedrības dažādos viedokļus par grāmatvedības datorprogrammām izvirzāmajām prasībām, autors turpinājumā pēta, kādas prasības ir noteiktas mūsu kaimiņvalstīs — Lietuvā, Igaunijā, Polijā, Somijā un Dānijā.

LRĀGA priekšlikums un tā izvirzīšanas motivācija

LRĀGA pārstāvji Finanšu ministrijas darba grupā izvirzīja priekšlikumu papildināt «Grāmatvedības kārtošanas noteikumu» 58. punktu (priekšlikums izcelts):

58. Uzņēmums lieto tikai tādu grāmatvedības datorprogrammu, kuras izmantošanas tiesības saskaņā ar Autortiesību likumu apliecina:
58.1. autortiesību subjekta atļauja — attiecīga licence vai licences līgums.
Licencē vai licences līgumā iekļauj grāmatvedības datorprogrammas autora apliecinājumu par grāmatvedības datorprogrammas atbilstību šajos noteikumos paredzētajām lietošanas vispārējām un tehniskajām prasībām;
58.2. atbilstoši līgumam uzņēmumam nodotas autora mantiskās tiesības, ja grāmatvedības datorprogrammu ir izstrādājis pats uzņēmums (piemēram, uzņēmuma darbinieks, pildot darba uzdevumu, vai pieaicināts speciālists, pildot noslēgtajā uzņēmuma līgumā paredzēto pienākumu). **Par grāmatvedības datorprogrammas atbilstību šajos noteikumos minētajām vispārējām un tehniskajām prasībām atbild datorprogrammas izstrādātājs.**

OTO KRISTIĀNS ABRAMS,

sertificēts profesionāls
grāmatvedis
(sertifikāts Nr. 843),
SIA Abrams Business Services
(ārpakalpojuma grāmatveža
licence Nr. AGL 0000073)
valdes loceklis un
atbildīgais grāmatvedis,
PIKC Rīgas Valsts tehnikums
grāmatvedības profesionālo
priekšmetu pedagogs,
SIA Juridiskā koledža
grāmatvedības profesionālo
studiju kursu lektors

Saskaņā ar LRĀGA pārstāvju un autora novērojumiem līdz šim nevienas grāmatvedības datorprogrammas licences līgumā nav iekļauts izstrādātāja apliecinājums par to, ka datorprogramma atbilst normatīvo aktu prasībām, tieši pretēji — nereti ir atruna par to, ka izstrādātājs neuzņemas atbildību par to, vai programma atbilst normatīvo aktu prasībām. Autors savā profesionālajā pieredzē arī ir sastapies ar vairāku grāmatvežu novērojumiem, ka atsevišķas grāmatvedības datorprogrammas pilnā apmērā tomēr neatbilst normatīvo aktu prasībām un nenodrošina normatīvajiem aktiem atbilstošus pārskatus, reģistru izdrukas u.tml. Protams, ikvienam uzņēmuma vadītājam un grāmatvedim ir iespēja izstrādātāju lūgt iepazīties ar da-

Ja grāmatvedības datorprogrammas izstrādātājs jau ir pārliecināts par programmas atbilstību normatīvo aktu prasībām, tad kā tieši tas kropļotu godīgu konkurenci un radītu papildu slogu izstrādātājam?

torprogrammu, kā arī lūgt izstrādātājam skaidrojumu par atbilstību normatīvo aktu prasībām, tomēr nereti ne uzņēmuma vadītājam, ne arī grāmatvedim nav nepieciešamās kompetences, lai izvērtētu to, vai grāmatvedības datorprogramma pilnībā atbilst normatīvajos aktos noteiktajām prasībām. LRĀGA pārstāvju ieskatos šāda situācija nav pieņemama, tāpēc arī tapa iepriekš minētais priekšlikums attiecībā uz šīm prasībām. Piemērojot šo situāciju līdzīgi kontrolētai un būtiskai nozarei — aviācijai, tas varētu izskatīties apmēram šādi: pasažieris ir iegādājies lidmašīnas biļeti, lai pārvietotos no punkta A uz punktu B, taču uz biļetes ir atruna, ka pārvadātājs neuzņemas atbildību par to, ka lidmašīna atbilst tehniskajām, drošības un normatīvo aktu izvirzītajām prasībām. Piekritīsiet — absurda situācija, un, ja tā būtu, jūs, visticamāk, nelidotu, vai ne? Tad kāpēc grāmatvežiem un uzņēmumu vadītājiem būtu jāuzņemas atbildība par grāmatvedības datorprogrammu atbilstību? Ar detalizētu LRĀGA pārstāvju priekšlikumu un tā motivāciju iespējams iepazīties LRĀGA tīmekļa vietnē.¹

Sākotnēji LRĀGA priekšlikums lielākoties tika atbalstīts, bet nedaudz vēlāk kategoriski noraidīts, pamatojot to ar dažādiem apstākļiem. Kā būtiskākos pretargumentus autors vēlētos uzsvērt to, ka šādu prasību ieviešana kropļotu godīgu konkurenci un tas būtu papildu slogs grāmatvedības datorprogrammu izstrādātājiem. Šo apstākļu sakarā autoram rodas retorisks jautājums — ja grāmatvedības datorprogrammas izstrādātājs jau ir pārliecināts par programmas

atbilstību normatīvo aktu prasībām, tad kā tieši tas kropļotu godīgu konkurenci un radītu papildu slogu izstrādātājam? Autors ieskatos šādu prasību ieviešana tieši sakārtotu grāmatvedības datorprogrammu tirgu, proti, ja izstrādātājs vēlētos turpināt pārdot savu produktu, tad no teorijas viedokļa izstrādātājam būtu jābūt gatavam izdarīt visu nepieciešamo, lai to varētu turpināt darīt, tai skaitā licences līgumā iekļaut apliecinājumu. Attiecībā uz godīgas konkurences tirgu autors vēlas uzsvērt, ka pēc būtības šādu prasību ieviešana nekropļotu tirgu, tikai to uzlabotu. Tāpat svarīgi piebilst, ka Ekonomikas ministrija un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija savos atzinumos par «Grāmatvedības kārtrošanas noteikumiem» vērsa uzmanību uz tiem pašiem aspektiem, kādus min LRĀGA pārstāvji.²

Tomēr, lai netiktu apskatīts tikai autora subjektīvais viedoklis, autors turpinājumā pēta citu Eiropas Savienības dalībvalstu normatīvo aktu prasības attiecībā uz datorprogrammu atbilstību un to izstrādātāju atbildību. Informācijas iegūšanai autors gan pats veica citu valstu normatīvo aktu izpēti, gan sazinājās ar šo valstu atbildīgajām nozares ministrijām.

Prasības Igaunijā

Igaunijā vispārējās grāmatvedības prasības nosaka Igaunijas Republikas Grāmatvedības likums.³ Autors šī pētījuma ietvaros lūdza Igaunijas Finanšu ministriju, kuras pārziņā ir grāmatvedības politikas jautājumi, sniegt informāciju par to, vai Igaunijas normatīvajos aktos ir iekļautas specifiskas prasības attiecībā uz grāmatvedības datorprogrammām. Igaunijas Finanšu ministrijas Uzņēmējdarbības un grāmatvedības politikas departamenta pārstāve autoram sniedza atbildi, ka Igaunijas normatīvajos

1 LRĀGA priekšlikums par grāmatvedības datorprogrammām.

Pieejams: <https://www.lraga.lv/par-prasibam-gramatvedibas-datorprogrammam/>

2 https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/535b5956-75f1-42ef-a4af-424bd7b1c43c

3 Igaunijas Republikas Grāmatvedības likums.

Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514052021001/consolide>

aktos nav noteiktas specifiskas prasības attiecībā uz grāmatvedības datorprogrammām un izstrādātāja atbildību. Tomēr Uzņēmējdarbības un grāmatvedības politikas departamenta pārstāve uzsvēra, ka Igaunijas Grāmatvedības likuma 7. paragrāfa 5. punktā ir noteikta prasība, ka attaisnojuma dokumentam ir jābūt mašīnapstrādājamam. Tiesa, šajā punktā ir norādīta atkāpe, ka attaisnojuma dokuments var nebūt mašīnapstrādājams, ja tas izriet no kāda cita juridiska dokumenta vai ja kādai no darījuma pusēm nav iespējas rīkoties ar šādiem dokumentiem, un šādas iespējas radīšana prasa nesamērīgas izmaksas vai pūles. Pēc autora novērojumiem vienīgā prasība Igaunijas normatīvajā regulējumā attiecībā uz grāmatvedības programmām ir noteikta Grāmatvedības likuma 11. paragrāfa 1. punktā, proti, uzņēmuma grāmatvedības politikā ir jānosaka grāmatvedības datorprogrammas lietojums un apstākļi, kas ir saistīti ar grāmatvedības uzskaites organizēšanu.

Prasības Lietuvā

Lietuvā vispārējās grāmatvedības prasības nosaka Lietuvas Republikas 2015. gada 22. decembra Grāmatvedības likums⁴. Lietuvas Grāmatvedības likuma 16. panta 5. punktā ir noteikts, ka publiskā sektora vai saimnieciskās darbības subjektiem, veicot grāmatvedības reģistru kārtošānu, izmantojot tehniskos līdzekļus (grāmatvedības datorprogrammas), ir jāievēro valdības vai tās pilnvarotas iestādes noteiktās prasības attiecībā uz grāmatvedības datu failu tehniskajām prasībām. No iepriekš minētā ir secināms, ka Lietuvas grāmatvedības «jumta» likumā, līdzīgi kā Latvijā, ir noteikts deleģējums valdībai vai tās pilnvarotai iestādei noteikt grāmatvedības datorprogrammām izvirzāmās tehniskās prasības. Tomēr šī pētījuma ietvaros autoram diemžēl neizdevās noskaidrot, vai valdības vai tās pilnvarota iestāde ir noteikusi attiecīgas prasības. Tāpat autors līdz šī pētījuma publicēšanai nav saņēmis atbildes uz jautājumiem no Lietuvas Republikas Finanšu ministrijas.

⁴ Lietuvas Republikas Grāmatvedības likums.

Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1fd977c249b611e68f45bc65e0a17ee?jfwid=rivwzvvpvg>

Latvijas grāmatvedības jomas regulējums varēja būt kā piemērs citām valstīm, kā tajā integrēt detalizētas grāmatvedības datorprogrammu tehniskās un atbilstības prasības.

Prasības Somijā

Autors šī pētījuma ietvaros lūdz Somijas Ekonomikas un nodarbinātības ministriju, kuras pārziņā ir grāmatvedības politikas jautājumi, sniegt informāciju par to, vai Somijas normatīvajos aktos ir iekļautas specifiskas prasības attiecībā uz grāmatvedības datorprogrammām un to izstrādātāju atbildību par atbilstību normatīvo aktu prasībām. Somijas Ekonomikas un nodarbinātības ministrijas pārstāvis autoram sniedza atbildi, ka Somijas grāmatvedības jomu regulējošajos normatīvajos aktos nav noteiktas īpašas prasības attiecībā uz grāmatvedības datorprogrammām, kas tiek lietotas, pildot uzņēmuma pienākumu kārtot grāmatvedību. Tomēr pastāv vispārējs pieņēmums, ka katram uzņēmumam, kuram ir pienākums veikt grāmatvedības uzskaiti, ir jāizmanto grāmatvedības datorprogramma, kas visos būtiskos aspektos atbilst grāmatvedības jomu regulējošajos normatīvajos aktos noteiktajām prasībām.

Prasības Polijā

Polijas Finanšu ministrijas pārstāvis rakstiski sniedza informāciju, ka Polijā grāmatvedības jomu regulē Grāmatvedības likums, kas diemžēl nav pieejams angļu valo-

dā, bet Finanšu ministrijas pārstāvis autoram laipni sniedza atbildes uz interesējošajiem jautājumiem.

Polijas Grāmatvedības likuma 2. nodaļā ir definētas galvenās prasības attiecībā uz grāmatvedības kārtošānu elektroniskā formā, tomēr tajā nav iekļautas detalizētas grāmatvedības datorprogrammu tehniskās prasības. Polijas normatīvajā regulējumā nav iekļautas speciālas prasības par atbildības sadalījumu attiecībā uz grāmatvedības datorprogrammu atbilstību, tomēr Grāmatvedības likumā ir noteikts, ka par Grāmatvedības likumā noteikto prasību ievērošanu ir atbildīgs uzņēmuma vadītājs. Tāpat par grāmatvedības kārtošānu prasību neievērošanu vai grāmatvedības uzskaites neveikšanu attiecīgajos normatīvajos aktos ir paredzēta kriminālatbildība.

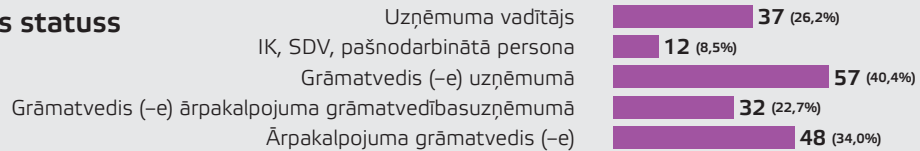
Kopsavilkums

Kā novērojams, vairākumā aplūkoto valstu nav noteiktas detalizētas grāmatvedības datorprogrammu tehniskās prasības. Tāpat vairumā gadījumu netiek regulēts atbildības sadalījums par izmantotajām programmas atbilstību normatīvo aktu prasībām, jo pēc noklusējuma tiek pieņemts vai arī tas tiek specifiski noteikts normatīvajā regulējumā, ka par grāmatvedības kārtošānu prasību ievērošanu atbild uzņēmuma vadītājs.

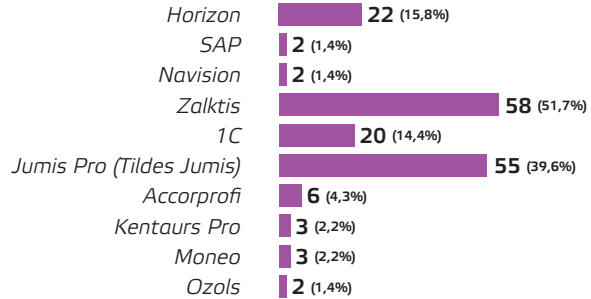
Kā redzams, pieņemtajos «Grāmatvedības kārtošānu noteikumos», arī Latvijas normatīvajā regulējumā iepriekš paredzētās detalizētās tehniskās prasības attiecībā uz grāmatvedības datorprogrammām tomēr netika iekļautas pilnā apmērā atbilstoši sākotnējai redakcijai. Autora vērtējumā pēc būtības ir patērēts pietiekoši liels daudzums resursu un ekspertu dārgā laika, kas pie rezultāta nenoved, lai gan Latvijas grāmatvedības jomas regulējums varēja būt kā piemērs citām valstīm, kā tajā integrēt detalizētas grāmatvedības datorprogrammu tehniskās un atbilstības prasības. Autors cer, ka tomēr drīzumā nozares eksperti atgriezīsies pie konstruktīvas un savstarpējā cieņā balstītas diskusijas par tehnisko prasību un atbildības jautājumiem.

Lai lasītājam būtu parliedzība, ka autora secinājumi nav tikai viņa subjektīvais viedoklis, tiek pievienoti Latvijas Republikas Ārpakalpojuma grāmatvežu asociācijas izstrādātās un publicētās aptaujas rezultāti. ■

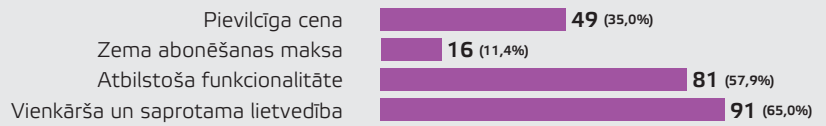
Jūsu juridiskais statuss

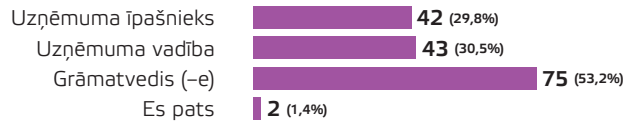
Kādu grāmatvedības datorprogrammu jūs lietojat?

Kas bija jūsu izvēles pamatā, kad iegādājāties grāmatvedības datorprogrammu?

Kas pieņēma lēmumu par grāmatvedības datorprogrammas izvēli?

Vai jūs esat pilnībā pārliecināti par programmu atbilstību LV normatīvo aktu prasībām?

Vai esat saskārušies ar programmas kļūdām, neatbilstībām aprēķinos u.tml.?

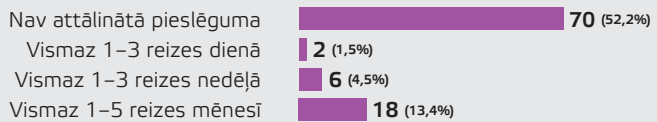
Vai jums ar programmas piegādātāju ir noslēgts līgums?

Cik bieži jūs saņemat programmas atjauninājumus?

Cik bieži jūs attālināti nevarat pieslēgties datorprogrammai?

Vai jūs atbalstāt grāmatvedības datorprogrammu atbilstības pārbaudi?

Vai jūs atbalstāt grāmatvedības datorprogrammu vienotu reģistru?

